

Autors moderns: Hegel

<i>Professor/a:</i>	Josep Manuel Udina	<i>Curs acadèmic:</i>	2009-2010
<i>Cicle:</i>	Segon	<i>Curs:</i>	Tercer i quart
<i>Quadrimestre:</i>	Segon	<i>Grup:</i>	1
<i>Crèdits:</i>	6	<i>Tipus:</i>	Optativa
<i>Àrea:</i>	Filosofia	<i>Horari:</i>	Dimarts i dijous de 8:30 a 10:00 h.
<i>Tutoria:</i>	Dijous de 10:15 a 11:15 h.		

CONTINGUT I OBJECTIUS

Hegel és un autor difícil i alhora imprescindible; però, si és imprescindible i cal conèixer-lo, és possible llegir-lo. El curs vol ajudar en la dificultat que té l'autor, introduint l'alumnat en l'estudi directe –mitjançant una **contextualització** i la **lectura** (comentada i compartida)– d'una generosa selecció dels seus textos. És per això que el **Programa**, de vuit unitats –com vuit són els capítols de la *Fenomenologia de l'esperit*, que és el nucli referencial del curs–, s'estructura alhora temàticament i textualment; cada tema es refereix, en efecte, a un conjunt de textos, recollits tots ells en l'*Antologia* a la paginació de la qual (A 1-200 del VOLUM I: **Antologia**, del *Dossier*, posat a disposició de l'alumnat) remet el corresponent apartat de cadascun d'aquests temes. I és també per això que el concret desenvolupament acadèmic del semestre es basa en el **comentari de text**, centre de l'*avaluació* de l'assignatura.

Com a autor alhora difícil i imprescindible, Hegel ha estat objecte de les més diverses i àdhuc contradictòries **interpretacions** generals i **anàlisis** particulars; el professor en té òbviament la seva, d'interpretació, i n'ha fet també les seves, d'anàlisis, les quals ell no pretén que siguin ni úniques ni les millors, però són les que ell ofereix. Tanmateix, perquè l'alumne conegui altres perspectives sobre l'autor i perquè en tingui una visió completa, de Hegel (sobretot en el cas que en el curs no sigui possible veure tot el programa), tothom *haurà de llegir* una de les **monografies generals** sobre l'aportació hegeliana esdevingudes clàssiques, recollides a propòsit de la Tutoria integrada (i que sovint han estat punt de partença d'una o d'altra de les grans línies de pensament de bona part del s. XX; o bé en foren deutors); i n'aurà de donar compte, a manera de **recensió**.

Tothom tindrà també a la seva disposició el VOLUM II del *Dossier*, el qual inclou *materials* diversos (D 201-301) i un conjunt de **Quadres** sinòptics (Q I-XVI: p. 303-332 del mateix volum), així com una *Bibliografia bàsica* (p. 342-350), sobre l'assignatura. Tot això és ofert com a contextualització dels textos de Hegel i com a elements indispensables per al seguiment del curs acadèmic.

TEMARI

1 **G.W.F. Hegel (1770-1831) i la història de la filosofia.** **Introducció històrico-filosòfica**

La història de la filosofia i Hegel. Filosofia i història de la filosofia. A partir i més enllà de Kant, o la raó (i contra l'abstracció). El prisma hegelian: Grècia, la Reforma, la Revolució francesa.

TEXTOS. De les *Lliçons sobre la història de la filosofia* (A 1-36); l'assaig *) Qui pensa abstractament?+ (Hegel, 1807?: A 85-86); i altres textos (D 201s).

2 **El "primer Hegel" (contra Lukács), teòleg crític-utòpic.** **Introducció biogràfic-personal**

De Stuttgart i Tübingen (1788-93) a Berna, o el Hegel kantian i l'analogia dels idealismes. Frankfurt (1797-1800), i el canvi d'actitud. Qui és Hegel?: la polèmica dels intèrprets.

TEXTOS. De les cartes i altres *Escrits teològic-polítics de joventut* (A 38-43 i 47-49); l'esbós *El més antic programa de l'idealisme+ (Hegel?, 1796: A 44-46); d'alguns dels *Escrits teològic-polítics de joventut* (A 50-76); i d'un opuscle de Lessing (1780: A 187-190).

3 **Hegel a Jena (1801-06):** **impostació jurídic-política i globalització metafísico-cosmovisional**

Els escrits polítics del primer Hegel (1798-1803). Jena, i la ruptura amb el kantisme. Vers un pensament de la totalitat (els *Esbossos de sistema de Jena*: 1803-06). La *Filosofia real* (1805s), llavor de la *Fenomenologia* (1807) i de la futura *Filosofia del dret* (1821).

TEXTOS. Dels *articles* (del *Kritisches Journal der Philosophie*) i altres *escrits* de Jena (A 77-85); de la part sobre la *Filosofia de l'esperit+ de la *Filosofia real* (A 87-100); i dels *Principis de la filosofia del dret* (A 168-181).

4 **La *Fenomenologia de l'esperit* (PhG) I-V.** **Primera aproximació a l'obra de 1807**

La *introducció+ a la *Fenomenologia* com a introducció a Hegel mateix. Estructura, abast, límits i interpretacions de l'obra. Subjecte-objecte, o la certesa sensible (PhG I) com a prototipus. Per a una primera lectura *conceptual+ de la història: atenta a les experiències del *subjecte* humà: PhG IV (i V),

TEXTOS. PhG E (*Einleitung* ["Introducció"]): A 101-110); textos de PhG I i IV (A 111-124); i altres: de Hegel (A 85s [tema 1] i 182-186), i de B. Gracián (A 191s).

5 **PhG (camí vers la síntesi assequible) i pas al *sistema+ (PhG VIII):
Lògica i Enciclopèdia**

Camí i ciència, la *Fenomenologia* és diàleg i síntesi. És també *propedèutica* (com els cursos [1808-1811] de Nüremberg) al sistema, i part d'ell; part, doncs, de l'*Enciclopèdia* (1817 [³1830]), anticipadament ampliada, en part, en la *Ciència de la lògica* (1812 [²1832], 1813 i 1816). Qüestions obertes.

TEXTOS. Del *Prefaci+ [*Vorrede: PhG P* (A 125-136)]; de la "Introducció general" i de la "Lògica" de l'*Enciclopèdia de les ciències filosòfiques*, i de la mateixa *Ciència de la lògica* (A 137-167); i, fins i tot, alguns poemes de Juan Ramón Jiménez (A 193-196).

6 **Del cap. VI (*L'esperit+) de la PhG
a les Lliçons sobre la filosofia de l'estat i de la història**

Segona lectura *conceptual+ de la història: atenta a les configuracions *objectives* de la realitat político-social (*PhG VI*). De Heidelberg (1816) a Berlín (1818-1831) i la qüestió del pensament polític hegelian (tema 3). Hegel i l'estat: de nou, el problema de l'interpret. Apories hegelianes (quant a l'especulació, al sistema i a l'expressió).

TEXTOS. De *PhG VI*; dels *Principis de la filosofia del dret* (A 168-181); i de les *Lliçons sobre la filosofia de la història universal* (sobretot, de *La raó en la història*).

7 **Del cap. VII (*La religió+) de la PhG
a les Lliçons sobre l'art, la religió i la filosofia**

Darrera lectura *conceptual+ de la història: atenta a les *cosmovisions* (*PhG VII*): art, religió i filosofia. L'estètica hegeliana, i temes que retornen: la sang teològica de Hegel (o un cop més els intèrprets); Hegel i la història de la filosofia. L'*opus* hegelian i les anotacions dels alumnes.

TEXTOS. De *PhG VII* (i *PhG I, IV, VI i VIII*); de les *Lliçons sobre l'estètica, la filosofia de la religió* (amb J.M. Valverde?: A 196-198) i la *història de la filosofia* (tema 1).

8 **Hegel, encara avui i pertot arreu
(àdhuc a través del més ferm anti-hegelianisme)**

Hegel respira en els anti-hegelians (de Schleiermacher a Nietzsche); i actua polivalentment entre els hereus (esquerra i dreta hegelianes, marxismes, existencialisme, cristianisme). Hi ha, sens dubte, un camí posthegelian; però aquest és, com Hegel mateix, radicalment bífid.

TEXTOS. Les referències que caldria fer aquí no serien d'escrits de Hegel, sinó d'obres sobre ell (les *monografies generals+ o altres obres: de la *Bibliografia* o citades al llarg del curs).

TUTORIA INTEGRADA I AVALUACIÓ

La Tutoria integrada consisteix en la lectura d'una de les *monografies generals* sobre Hegel incloses en la Bibliografia i en el lliurament d'una *recensió* (de no més de dues pàgines) de l'obra escollida. La corresponent qualificació equival a un 20% de l'avaluació del semestre.

Tothom ha de fer també una presentació escrita (o oral, a classe) d'un treball (també de no més de dues pàgines) sobre una de les *exposicions temàtiques* de la llista inclosa en el **Dossier** (p. 339-341). La presentació té el valor d'un 10% (o d'un 20% si hi ha exposició) de l'avaluació.

La *prova final* –centrada bàsicament en un comentari de text– té el valor d'un 70% (o d'un 60% si hi ha hagut exposició) de l'avaluació del curs.

BIBLIOGRAFIA

Obres de referència

- Hegel, G. W. F., *Morceaux choisis* (selecció i trad. franc.: H. Lefebvre - N. Guterman), Gallimard (1939) [Folio / Essais 264], P. 1995. (Antiga antologia, actualitzada).
- Inwood, Michael J., *A Hegel dictionary*, Blackwell, Oxford - Cambridge (Mass.) 1992, 348 p. El més modern diccionari *anglès* dels conceptes i de la terminologia hegelians.
- Steinhauer, Kurt, *Hegel bibliography*, Saur, Munic - N.Y. - P. 1980, 896 p. Té més de 12.000 fitxes d'obres [i traduccions] de Hegel i de literatura secundària sobre aquest, fins al 1975, ordenades cronològicament; i sengles índex (de G. Hausen) d'autors i de títols.
- Vanasco, Alberto, *Vida y obra de Hegel*, Planeta, B. 1973, 222 p.

Monografies generals sobre Hegel

- Bloch, Ernst, *Sujeto-objeto. El pensamiento de Hegel* (1949/1951), FCE, Mèx. - M. - B.A. (1949) e.a. 1982, 500 p.
- Châtelet, François, *Hegel según Hegel* (1968), Laia [Eds. de bolsillo 228], B. 1972, 300 p.
- Colomer, Eusebi, *El pensamiento alemán de Kant a Heidegger*, v. II: *El idealismo: Fichte, Schelling y Hegel*, Herder, B. 1986, p. 113-402 (capítols relatius a Hegel).
- D'Hondt, Jacques, *Hegel et le hégélianisme*, PUF [Q.s.-j.? 1.029, substituint el títol de R. Serreau, de 1962], P. (1982) ²1986, 127 p.
- Findlay, John Niemeyer, *Reexamen de Hegel* (1958), Grijalbo, B. 1969, 376 p.
- Gadamer, H.G. (ed.), *Hegel. Einführung in seine Philosophie*, Alber, Munic 1977, 196 p.
- Garaudy, Roger, *Dios ha muerto. Estudio sobre Hegel* (1962), Sudamericana, B.A. 1973, 450 p. D'una versió abreujada (de 1966), n'hi ha trad. (*El pensamiento de Hegel*).

- Hartmann, Nicolai, *La filosofía del idealismo alemán*, II: *Hegel* (1929), Sudamericana, B.A. 1960, 516 p.
- Marcuse, Herbert, *Razón y revolución. Hegel y el surgimiento de la teoría social* (1941), Alianza [Libro de bolsillo 292], M. 1970, 444 p. (Només cal llegir la primera part).
- Mure, G.R.G., *La filosofía de Hegel* (1940), Cátedra, M. 1984, 216 p.
- Papaioannou, Kostas, *Hegel* (1962), EDAF, M. 1975, 306 p. (amb antologia de textos).
- Stanguennec, André, *Hegel. Une philosophie de la raison vivante*, Vrin, P. 1997, 248 p.
- Taylor, Charles, *Hegel*, Cambridge Univ. Press, Cambridge - L. 1975, 750 p. Trad. d'una versió parcial: *Hegel y la sociedad moderna*, FCE [Breviarios 329], Mèx. 1983, 340 p.

Edicions i traduccions de les obres de Hegel

Atesa la complexitat del tema, se n'oferirà informació ja a l'inici del curs i al llarg de tot ell, seguint les dades consignades tant en l'*Antologia de textos* com en les pàgines 342 i 345 del *Dossier* de l'assignatura.

Sobre la *Fenomenologia de l'esperit*

- Hegel-Tage Royaumont 1964. Beiträge zur Deutung der *Phänomenologie des Geistes+*, Bouvier [**Hegel-Studien+*, Beiheft 3], Bonn 1966, 194 p. Editat per H.G. Gadamer, hi participen també H.F. Fulda, J. Gauvin (com els dos següents, amb l'aportació en francès), J. Hyppolite, A. Kaan, O. Pöggeler i R. Wiehl.
- Heidegger, Martin, *La *Fenomenología del espíritu+ de Hegel* ([1930s] GA 22 [1980]), Alianza [AU 706], M. 1992, 360 p. (L'ed. cast. diu: *La fenomenología...*).
- Hyppolite, Jean, *Génesis y estructura de la *Fenomenología del espíritu+* (1946), Península, B. 1974, 563 p.
- Kojève, Alexander, *Introduction à la lecture de Hegel. Leçons sur la *Phénoménologie de l'esprit+*, Gallimard, P. (1947) reed. fotomec. 1985, 600 p. N'hi ha trad. cast. (sense quadres esquemàtics): La Pléyade, B.A., v. 1 (*La dialéctica del amo y del esclavo en Hegel*, 1975), v. 2 (*La concepción de la antropología y el ateísmo en Hegel*, 1972) i v. 3 (*La dialéctica de lo real y la idea de la muerte en Hegel*, 1972).
- Labarrière, Pierre J.: ^a*Structures et mouvement dialectique dans la *Phénoménologie de l'esprit+ de Hegel*, Aubier, P. 1969, 316 p.—^b*La *Fenomenología del espíritu+ de Hegel. Introducción a su lectura* (1979), FCE, Méx. - M. - B.A. 1985, 320 p.
- Materialen zu Hegels *Phänomenologie des Geistes+* (ed., H.F. Fulda i D. Henrich), Suhrkamp, Frankfurt del M. 1973, 444 p. Textos clàssics sobre l'obra.
- Pöggeler, Otto, *Hegels Idee einer Phänomenologie des Geistes*, Alber, Munic 1973, 407 p.
- Stiehler, Gottfried, *Hegel y los orígenes de la dialéctica* (1964), Ciencia Nueva, M. 1967, 272 p. (Títol original: **La dialèctica en la Fenomenologia de l'esperit de Hegel+*. L'obra és d'una ortodòxia marxista exasperant).
- Valls Plana, Ramón, *Del yo al nosotros. Lectura de la *Fenomenología del espíritu+ de Hegel*, B.: (Estela 1971) reed. Laia 1979 / PPU 1994, 428 p.
- Wahl, Jean, *La malheure de la conscience dans la philosophie de Hegel*, Rieder, P. (1929)²1951, 208 p.

Altres estudis de particular interès

- Adorno, Theodor W., *Tres estudios sobre Hegel* (1963), Taurus [Ensayistas 61], M. 1969,
³1981; reed. [Taurus Humanidades 61] 1991.
- Bloch, Ernst, *El tema faustià de la *Fenomenologia+* (1950), dins *L'arc utopia-matèria i altres escrits* (introd., trad. i notes: J.Ml. Udina), Laia [TF 37], B. 1985, p. 65-111.
- D'Hondt, Jacques: ^a*Hegel, filósofo de la historia viviente* (1966), Amorrortu, B.A. 1971.–
^b*Hegel. Biographie*, Calmann - Lévy, P. 1998.
- En torno a Hegel*, Univ. de Granada, Granada 1974.
- Escotado, Antonio, *La conciencia infeliz*, Revista de Occidente, M. 1972.
- Estudios sobre la filosofía política de Hegel*, Centro de Estudios Constitucionales, M. 1989.
- Flórez, Ramiro, *La dialéctica de la historia en Hegel*, Gredos [BHF 97], M. 1983.
- Gadamer, Hans Georg, *La dialéctica de Hegel*, Cátedra, M. 1979, p. 109-124.
- Guibal, Francis, *Dieu selon Hegel. Essai sur la problématique de la *Phénoménologie de l'esprit+*, Aubier - Montaigne, P. 1985.
- Hegel Studien*, Bouvier, Frankfurt am Main 1961ss. Revista anual dedicada només a Hegel; té també una sèrie de volums adjunts (*Beihefte*), en general monogràfics.
- Kaufmann, Walter, *Hegel* (1967), Alianza, M.: [LB 111: 1968] reed. AU 31 (1973)
³1982.
- Lauth, Reinhard, *Hegel critique de la *Doctrine de la science+ de Fichte*, Vrin, P. 1987.
- Löwith, Karl, *De Hegel a Nietzsche* (1941), Sudamericana, B.A. 1968.
- Lukács, Georg, *El joven Hegel* (1954), Grijalbo, M. 1963.
- Pinkard, Terry, *Hegel. Una biografía* (2000), Acento, M. 2001, 928 p.
- Prieto, Fernando, *El pensamiento político de Hegel*, Univ. de Comillas, M. 1982.
- Ros, Àngel, *La substància com a subjecte+ i *Plató, Spinoza, Hegel+ (caps. v i vi de la seva tesi, [2002], sobre els tres autors: *Ontologies de la finitud*, 1992), dins Id., *Escrits*, El Punt, Girona 2002, p. 155-194.
- Walsh, W., *La ética hegeliana* (1969), Fernando Torres, València 1976.
- Weil, Eric, *Hegel et l'état*, Vrin, P. (1950) ⁵1980.